

Ihmisoikeuskeskuksen lausunto sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyynnön iäkkäiden henkilöiden palvelukokonaisuutta koskevan lainsäädännön uudistamisesta (VN/501/2020) johdosta

1. Sosiaalihuoltolain 21 §:n mukaisia asumispalveluja ovat tilapäinen asuminen, tuettu asuminen sekä nk. tavallinen palveluasuminen ja tehostettu palveluasuminen. Palveluasumisella tarkoitetaan (kunnan järjestämässä) palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja. Erona tehostetun ja tavallisen palveluasumisen välillä on, että tehostettu palveluasuminen sisältää ympärivuorokautiset palvelut. Voitaisiinko tavallisen palveluasumisen käsite mielestänne poistaa lainsäädännöstä?
-
2. Jos tavallisen palveluasumisen käsite poistetaan lainsäädännöstä, mitä palveluasumista sen muutoksen pitäisi koskea?
-
3. Jos tavallinen palveluasuminen (kunnan järjestämässä palveluasunnossa) poistuisi palveluvalikosta, pitäisikö kunnan sosiaalitoimella olla velvollisuus joissakin tapauksissa järjestää asiakkaalle hoitoa ja huolenpitoa turvaavien palvelujen lisäksi myös asunto?
Kyllä.
4. Jos tavallinen palveluasuminen jää lainsäädäntöön, pitäisikö omaishoidon tuesta annettua lakia muuttaa niin, että omaishoidon tukea voidaan myöntää myös tavallisen palveluasumisen asiakkaille?
Kyllä.
5. Pitäisikö tehostettua palveluasumista ja muita asumis- ja palvelumuotoja voida toteuttaa samassa toimintayksikössä?
-
6. Voitaisiinko iäkkäiden henkilöiden asumisen monimuotoisuutta edistää muilla lainmuutoksilla?
Kyllä.
7. JOS vastasitte kyllä kysymykseen 6, kuvatkaa, millaisilla muilla lainmuutoksilla asumisen monimuotoisuutta voitaisiin edistää.

Maankäyttö- ja rakennuslain ja sen nojalla annetun ns. esteettömyysasetuksen säännösten tiukentaminen laajentaisi esteetöntä asuntokantaa, joka puolestaan mahdollistaisi asuntojen joustavan käyttämisen eri elämänvaiheissa.

Myös asunnon muutostöiden nykyistä laajempi korvaaminen mahdollistaisi monien iäkkäiden ihmisten kohdalla turvallisen ja toimivan asumisen omassa asunnossa pidempään kuin nykyään.

8. Sosiaalihuoltolain 21 §:n 3 momentin mukaan palveluasumisen saannin edellytyksenä on, että henkilö tarvitsee soveltuvan asunnon sekä hoitoa ja huolenpitoa. Tehostetun palveluasumisen saanti edellyttää lisäksi, että hoidon ja huolenpidon tarve on ympärivuorokautinen. Pitäisikö laissa määritellä tehostetun palveluasumisen saannin edellytykset nykyistä tarkemmin?

Kyllä.

9. Kotipalvelun sisältönä on sosiaalihuoltolain 19 §:n mukaan jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittaminen tai niissä avustaminen. Nämä toiminnot ovat: asuminen, hoito ja huolenpito, toimintakyvyn ylläpito, lasten hoito ja kasvatusta sekä asiointi. Luettelo ei ole tyhjentävä. Kotipalveluun sisältyvät tukipalvelut ovat: ateria-, vaatehuolto- ja siivouspalvelut sekä sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut. Pitäisikö kotipalveluun sisältyvät tukipalvelut erottaa omaksi palvelumuodokseen?

-

10. Vastaavatko kotipalvelun ja tukipalvelujen käsite ja sisältö nykyisiä asiakkaiden tarpeita vai pitäisikö palvelujen nimikettä ja/tai niiden sisältöä muuttaa?

-

11. Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys (HE 4/2020 vp), jossa vanhuspalvelulakiin ehdotetaan säännöksiä tehostetun palveluasumisen henkilöstömitoituksesta. Pitäisikö myös kotihoidon henkilöstön määrästä säätää lain tasolla?

-

12. JOS vastasitte kyllä kysymykseen 11, kuvatkaa millä tavalla asiasta pitäisi säätää. Olisiko esimerkiksi Laatusuosituksessa hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017–2019 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2017:6) oleva suositus kotihoidon henkilöstön määräytymisestä toimiva tapa?

-

13. Tukeeko nykyinen vanhuspalvelulain säännös toimintayksikön johtamisesta (21 §) riittävästi johtamisen kehittämistä?

-

14. Mitä muuta haluatte tuoda esiin iäkkäiden henkilöiden palveluja koskevan lainsäädännön kehittämisestä?

Lainsäädännön on oltava riittävän tarkkarajaista, jotta siitä selviää, mihin henkilö on oikeutettu. Sen on myös oltava riittävän joustavaa, jotta se mahdollistaa sosiaalihuollossa oleellisen tärkeän yksilöllisen harkinnan. Siksi lainsäädäntöä ei ole helppoa kirjoittaa. Asiakkaiden kannalta on joka tapauksessa olennaisen tärkeää, että iäkkäiden henkilöiden palveluja koskeva lainsäädäntö takaa heille perustuslaissa säädetyllä tavalla riittävät sosiaali- ja terveystyöpalvelut, yksityisyyden suojan, oikeusturvan ja muut heille kuuluvat oikeudet. Ihmisoikeuskeskus katsoo, että suuri ongelma iäkkäiden palvelujärjestelmässä kokonaisuudessaan on juuri oikeusperustaisuuden heikko ymmärtäminen ja oikeusturvan alhainen taso. Oikeusperustaisuuden ongelmat ilmenevät mm. siten, että riittäviä palveluja ei ymmärretä asiakkaan lakisääteiseksi oikeudeksi. Oikeusturvan ongelmat taas näkyvät selkeästi mm. puuttuvissa tai puutteellisesti perustelluissa palvelupäätöksissä ja puuttuvissa muutoksenhakuohjeissa.

Tärkeintä toimivien vanhuspalvelujen kohdalla on se, että toimeenpanoon panostetaan. Keskeisiä asioita ovat mm. laadukas, yksilöllinen palvelutarpeen arvio, sosiaalityöntekijän mahdollisuus ohjata asiakas tälle henkilökohtaisesti sopiviin palveluihin, asiakassuunnitelman lainmukaisuus ja laadukkuus, asiakkaan kuuleminen, erityisesti päätöksenteon lainmukainen, perustelujen riittävyys, muutoksenhakumahdollisuudet, päätösten toimeenpanon valvonta, omavalvonta, reklamaatiojärjestelmät, palautejärjestelmät, asiakassuunnitelman ja palvelupäätöksen yhteys yksikössä tehtävään hoitosuunnitelman, kilpailutusosaaminen jne. On hyvä pohtia, onko suurimpana ongelmana tosiaan lainsäädäntö, vai onko sittenkin niin, että paremmilla resursseilla ja erityisesti palvelutarpeen yksilöllistä arviointia ja oikeudellisesti kestäväää palveluprosessia kehittämällä saataisiin suhteellisen pienilläkin tarkennuksilla hyviä tuloksia.